

Врз основа на член 16 ставови (2) и (3) од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16 и 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22 и 236/22), Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на _____ донесе

Програма за рана детекција и скрининг на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2023 година

Програмата за рана детекција и скрининг на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2023 година, се однесува на:

- I. Скрининг за рана детекција на рак на грло на матка
- II. Скрининг за рана детекција на рак на дојка
- III. Скрининг за рана детекција на рак на дебело црево
- IV. Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб
- V. Активности за превенција и рана дијагностика на болести на црн дроб во рамките на новоотворениот Центар за болести на црн дроб

I. Скрининг за рана детекција на рак на грло на матка

Вовед

Ракот на грлото на матката во светот учествува со 10% во вкупниот број на малигни неоплазми. Тој е дванаесетти по честота и петти по смртност на рак кај жените во светот. Заболуваат околу 490. 000 новорегистрирани случаи секоја година или 16 од 100. 000 жени годишно, а околу 9 од 100. 000 жени умираат.

Организиранiot скрининг за превенција и рано откривање на ракот на грлото на матката е активност што се спроведува во повеќе држави со цел да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката. Оправданоста на спроведувањето на оваа програма се потврдува со фактот што секоја година се откриваат случаи на рак на грло на матка кај жени кои немале никакви знаци на болеста.

За успешно спроведена скрининг превенција се смета доколку во период од три години се опфатат 75% од целната популација на жени. Возрасната група на жени е од 21 до 59 години кои во последните три години не направиле пап тест.

1. Приоритети и цели

Главна цел е да се намали инциденцата и смртноста на жените од рак на грлото на матката во Република Северна Македонија.

Специфични цели:

- Зголемување на бројот на лица опфатени со организиранiot скрининг;
- Подигнување на свеста кај жените за важноста од редовни превентивни прегледи и вклученост во организиранiot скрининг;
- Зголемување на бројот на гинеколози вклучени во организиранiot скрининг.

2. Показатели на успешност

Успешноста ќе се мери преку следните показатели на успешност:

- Број на анализирани ПАП тестови
- Број на лица со откриени клеточни абнормалности
- Број на лица со откриен рак на грло на матка
- Број на поканети лица
- Број на лица кои примиле покана и се јавиле на преглед
- Број на земени ПАП тестови
- Број на настапи преку медиумите
- Број на организирани предавања и трибини
- Број на гинеколози вклучени во организиранiot скрининг

- Број на гинеколози информирани за скринингот
- Број на гинеколошки ординации кои доставуваат извештаи
- Број на цитолошки лаборатории кои доставуваат извештаи
- Број на изготвени извештаи.

3. Извршители на програмата

- Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија
- Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија
- Цитолошки лаборатории во рамките на Клинички болници и Општи болници и приватни цитолошки лаборатории кои имаат потпишан договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствена услуга читање на ПАП тест
- Матични гинеколози на ниво на цела држава
- Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство во соработка со Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија, Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија и Министерство за здравство
- Управа за електронско здравство.
- Фондот за население на обединети нации – УНФПА- во соработка со Министерство за здравство

Гинеколошките ординации вршат:

- поканување на жените да се вклучат во организираниот скрининг во рамки на остварување на превентивните цели
- преглед на жените со земање на материјал за ПАП тест за возрасна група од 21-59 години кои во последните три години не направиле пап тест и кои изразиле интерес во рамки на апликацијата креирана во електронскиот систем Мој термин.
- доставување на материјалот до цитолошката лабораторија
- известување на жените за резултатот од ПАП тестот.

Цитолошките лаборатории вршат:

- Припрема на материјалите (ПАП тест)
- Преглед на материјалот
- Издавање на извештај за секоја пациентка.

Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

Подготовка на годишен извештај во тековната година за Скрининг за превенција и рано откривање на рак на грлото на матката спроведен во претходната година.

Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија е одговорен за изработка на извештаи за резултатите од спроведениот Скрининг за превенција и рано откривање на рак на грлото на матката за состојбата и постигнатите резултати на програмата за скрининг.

Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија податоците од спроведениот скрининг ги обезбедува од Управата за електронско здравство. Годишниот извештај потребно е да се спреми најдоцна до месец јуни наредна година со анализа за состојбата од претходната година. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија Годишниот извештај го доставува до Националната Комисија на разгледување.

По усвојување на Годишниот извештај, истиот се објавува на веб страната на Министерство за здравство.

Фондот за население на обединети нации – УНФПА- во соработка со Министерство за здравство

Изготвување на информативни/едукативни материјали, брошури, или користење на социјалните мрежи ќе се врши со поддршка на Фондот за население на обединети нации – УНФПА во консултација со Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија.

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство, во соработка со Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија, Министерство за здравство и Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија – мобилна гинеколошка амбуланта

За функционирање на Мобилната гинеколошка амбуланта потребно е да се обезбеди технолошка, техничка, логистичка, промотивна и медицинска екипа. Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство ќе склучи договор за деловно

техничка соработка со Македонско лекарско друштво и Црвен крст на Република Северна Македонија.

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство ќе склучи спогодба со Јавна здравствена установа од која ќе се ангажираат специјалисти гинеколози во сите случаи кога ќе нема доволно кадар за извршување на услугите кои ќе се даваат преку мобилната гинеколошка амбуланта врз основа на член 221 од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16 и 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22 и 236/22).

Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство ќе доставува фактура за исплата до Министерството за здравство, врз основа на доставените извештаи, фактури од страна на Македонско лекарско друштво и Црвен Крст на Република Северна Македонија. Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени здравствени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Фактурата, извештајот и изјавата за потврда на спроведените активности се потпишуваат од Директорот/ Директорите на Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство.

Потребата за непречено обезбедување на здравствена заштита на жените и девојчињата е неопходна за превенција на гинеколошките заболувања и зачувување на нивното сексуално и репродуктивно здравје. мобилни гинеколошки амбуланти даваат здравствени услуги во регионите каде нема или нема доволно матични гинеколози (пред се во руралните места).

Мобилните гинеколошки амбуланти претставуваат специјално адаптирани возила за брза помош, кои имаат гинеколошки стол, ултразвучен апарат и можности за земање на разни иследувања, во кои прегледот го врши специјалист гинеколог-акушер во придружба на медицинска сестра.

Пациентките кои се закажуваат за преглед со помош на Црвениот крст на Република Северна Македонија и семејните лекари во одредената општина, добиваат целосно интегрирана здравствена услуга- бесплатен гинеколошки и ултразвучен преглед и ПАП тест со цел рано откривање на ракот на женските органи (грлото на матката, јајниците и ендометриумот).

При посетите се остварува и целта да се подигне свеста за значењето на редовните гинеколошки прегледи, препорачаните периоди за гинеколошки преглед и ПАП тест кои овозможуваат рано откривање на ракот на грлото на матката. Истовремено, пациентките добиваат и совети за планирање на семејството и безбедно мајчинство, како и информации, грижа и упатување во случај на постоење на родово базираното насилство.

Прегледите се интегрирани во електронскиот здравствен систем (Мој Термин) што овозможува дополнителни упатувања за иследувања и преглед во други здравствени установи.

Оперативното и програмското работење на двете амбулантите го реализира Македонското Лекарско Друштво во соработка со Црвен Крст на Република Северна Македонија.

Услугите се наменети за жени и девојки од ранливи семејства, во тешко достапни и недоволно опслужени области.

Услуги опфатени со активностите на мобилната гинеколошка амбуланта: партиципација за гинеколошки преглед на пациентки кои се здравствено осигурани, партиципација за цитолошка анализа за Цитопатолошката лабораторија од Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство за здравствената услуга читање на ПАП тест за жени кои се здравствено осигурани, гинеколошки преглед за неосигурено лице и цитолошка анализа за неосигурено лице.

Трошоци поврзани со мобилна гинеколошка амбуланта во Република Северна Македонија за 2023 година, се :

- човечки ресурси - лицата кои ќе бидат ангажирани за реализација на програмските активности);
- планирање и администрација (
- сметководствени услуги, набавка на потрошен канцелариски материјал);
- режиски трошоци ;
- патни трошоци (регистрација, осигурување на возило и сервис на возило, бензин/нафта/плин;
- набавка на медицински помагала и потрошен медицински материјал за корисниците на услугата;
- набавка на хигиенски материјал за корисниците на услугата и

- трошоци за реализација на програмски активности во однос на обезбедување на простор, потребни материјали и други трошоци.

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство, во соработка со Македонско лекарско друштво, Црвен крст на Република Северна Македонија изготвуваат извештаи кои ги доставуваат до министерство за здравство.

Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство изготвува годишен извештај најдоцна до месец јуни наредна година со анализа за состојбата од претходната година. Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство Годишниот извештај претходно го доставува до Националната Комисија на разгледување.

Цена на услуга поврзани со мобилна гинеколошка амбуланта :

Табела: Мобилна гинеколошка амбуланта			
Ред. Бр.	Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство во соработка со Македонско лекарско друштво и Црвен крст на Република Северна Македонија	Посета терен/месечно /дневно	Бруто износ (во денари)
1	Доктор специјалист гинеколог	Посета терен	3.400,00
2	Медицинска сестра/ акушерка	Посета терен	1.500,00
3	Хигиеничарка	Посета терен	230,00
4	Доктор цитолог	месечно	25.000,00
5	Техничка поддршка на ИТ опрема	месечно	5.000,00
6	Координатор на доктори	месечно	18.000,00
7	Административна обработка за исплата на упатите од мобилните гинеколошки амбуланти во системот на Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство	дневно	300,00
8	Координатор на медицински сестри	месечно	9.000,00
9	Волонтери од локална средина Промовирање на активноста на терен (делење на промотивни материјали, комуникација со локалните медиуми, општината, матичните лекари) -Црвен крст на Република Северна Македонија	дневно	650,00
10	Координатори од Црвен крст на Република Северна Македонија	месечно	10.800,00
11	Логистичка поддршка за инфраструктура на терен - Црвен крст на Република Северна Македонија	посета	650,00
12	Волонтер од локална средина Мапирање на пациенти на терен (закажување на термини на пациенти) - Црвен крст на Република Северна Македонија	дневно	650,00
13	Оперативен координатор Македонско лекарско друштво	месечно	35.000,00
14	Програмски координатор Македонско лекарско друштво	месечно	35.000,00
15	Македонско лекарско друштво администрација	месечно	20.000,00
16	Лаборант	Посета терен	1.500,00
17	Возачи на амбулантни возила	дневно	2.000,00

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство – пилот скрининг со ХПВ тестови

Молекуларен тест за детекција, генотипизација и квантификација на високо и ниско ризични типови на HPV (Human Papilloma virus).

Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство подготвува годишен извештај. Годишниот извештај потребно е да се спремат најдоцна до месец јуни наредна година со анализа за состојбата од претходната година. Јавната здравствена установа Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство Годишниот извештај го доставува до Националната Комисија на разгледување.

Управа за електронско здравство

Одредување група на жени кои според години на возраст ќе бидат дел од скрининг програмата. Овозможено во системот на Мој термин кај секој матичен лекар да ја нуди листата на пациенти со соодветната возраст предвидена за таа година за да може да ги контактира жените и доколку исполнуваат услови да ги закаже за ПАП – тест скрининг, одржување на веб страната www.skrining.zdravstvo.gov.mk (Пријавување на самите жени за Пап-тест), Електронско внесување на Пап-анализа од страна на матичниот лекар и Пап-резултат од страна на цитолошките лаборатории (кои досега се воделе на хартиен образец), техничка поддршка во однос на системот на Мој термин и за матичните лекари и за лабораториите доколку имаат потреба од истата, одржување на обуки за имплементација на новиот модул за Скрининг на рак на матка, одржување на обуки за презентација на нови функционалности поврзано со фактурирањето, креирање нови корисници и ажурирање на податоци на постоечките, изготвување на извештаи за број на реализирани Пап-тестови за одредени периоди (месечни, квартални, полугодишни, годишни, кои на барање на Иститутот за јавно здравје на Република Северна Македонија и истите ќе бидат доставени за понатамошна анализа, електронски промени и надградби и нивна имплементација во системот и изготвувања на Упатства за работа и изготвување на дописи/известувања и до матичните гинеколози и до лабораториите доколку има промени во однос на Програмата за рана детекција на малигни заболувања.

Цена на услуга за активности поврзани со организација на скрининг и рана детекција на грло на матка изнесува :

Организација на скрининг и рана детекција на рак на грло на матка			
	Управа за електронско здравство	лице	Износ вкупен Годишно (во денари)
1.	Техничко лице – администратор	5000	200.000,00

Институт за патологија - Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј, Скопје

Институт за патологија - Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, во соработка со Македонското здружение за патологија во рамките на активноста поврзана со континуирана медицинска едукација на патолозите кои читаат ПАП тестови во рамки на скрининг на рак на грло на матка од сите Јавни здравствени установи и приватни здравствени установи кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија ќе одржува едукативни семинари за патолози и цитотехничари на кои ќе се презентираат препораки за организација на цитолошките лаборатории, техничка подготовка на цитолошките препарати, номенклатура, класификација и диференцијална дијагностика на нормалните, реактивните, преканцерозните и малигните промени на цервикалниот епител.

Институт за патологија во соработка со Министерство за здравство, Македонско здружение за патологија и Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија во рамките на активноста поврзана со контрола на квалитет на Цитолошките лаборатории во Јавните здравствени установи и приватни здравствени установи кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија, ќе изработи протоколи/критериуми за контрола на квалитет на цервикалните брисови во цитолошките лаборатории. Институтот за патологија во координација со Министерството за здравство организира посети на цитолошките лаборатории вклучени во скринингот, за утврдување на фактичката состојба во однос на кадарот, опремата и компетентноста на стручните лица, по што ќе изготви извештаи и препораки за постапување со цел усовршување и унапредување на работата на лабораториите. Со цел достапност на едукативните и информациите за унапредување на квалитетот на работата на цитолошките лаборатории истите ќе се објават на веб страната на Институт за патологија која ќе се одржува годишно.

4. Финансирање на активностите и извршители

Р.Б	Активности	Извршители	Обем на активност	Цена по услуга	Вкупно (во денари)
-----	------------	------------	-------------------	----------------	--------------------

1.	Организација на скрининг и рана детекција на рак на грло на матка	Министерство за здравство во соработка со Управата за електронско здравство - Мој термин	1,00	200.000,00	200.000,00
2.	Активност на матични гинеколози (оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија) за дополнителни трошоци за земање на ПАП тест на жени на возраст од 21-59 години кои во последните 3 години не направиле пап тест	Матични гинеколози	25.000,00	200,00	5.000.000,00
3.	Партиципација за цитолошка анализа - активност за Цитолошките лаборатории во јавно здравствените установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за здравствената услуга читање на ПАП тест за жени на возраст од 21-59 години кои во последните 3 години не направиле пап тест	Цитолошките лаборатории во јавно здравствените установи и оние кои имаат потпишано договор со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	25.000,00	60,00	1.500.000,00
4.	Континуирана медицинска едукација на патолозите кои читаат ПАП тестови во рамки на скрининг на рак на грло на матка од сите ЈЗУ и ПЗУ кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија и Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија	1,00	600.000,00	600.000,00
5.	Контрола на квалитет на Цитолошките лаборатории во ЈЗУ и ПЗУ кои имаат склучено договор со Фонд за здравствено осигурување на Република Северна Македонија	Институт за патологија во соработка со Македонско здружение за патологија и Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка во Република Северна Македонија	1,00	400.000,00	400.000,00

6.	Набавка на ХПВ тестови за пилот скрининг, анализа	ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гинекологија и Акушерство-Скопје	1,00	1.000.000,00	1.000.000,00
7.	Годишен извештај за скрининг на рак на грлото на матката, за состојбата и постигнатите резултати	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1,00	100.000,00	100.000,00
8.	Мобилна гинеколошка амбуланта	ЈЗУ Универзитетска Клиника за гинекологија и акушерство во соработка со Македонско лекарско друштво и Црвен Крст на Република Северна Македонија и Министерство за здравство	1,00	1.700.000,00	1.700.000,00
10.	Вкупно :				10.500.000,00

5. Следење на реализација на скрининг за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка

Следење на спроведувањето на скринингот за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка ја врши Министерство за здравство во соработка со Јавна здравствена установа Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија и Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка на Република Северна Македонија. Јавна здравствена установа Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија и Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка изготвуваат Годишен извештај за програмска и буџетска реализација на скринингот најдоцна до крајот на јуни 2024 година. Подготвениот Годишен извештај за програмска и буџетска реализација на скринингот се објавува на веб страната на Министерството за здравство. Извршителите на активности во текот на годината доставуваат извештаи до Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на грло на матка и Министерство за здравство, на нивно барање.

II. Скрининг за рана детекција на рак на дојка

Ракот на дојката е најчесто малигно заболување кај жените во светот и во Република Северна Македонија. Во просек, секоја осма жена во својот животен век ќе се соочи со оваа болест. Воедно ракот на дојката е водечка причина за смртност и претставува глобален проблем. Но, со детекција и откривање на болеста во рана фаза, се намалува смртноста и до 30%. Мамографијата може да го детектира карциномот во негова предклиничка фаза. Во повеќе од 30 земји во светот постојат организирани национални програми за рано откривање на рак на дојка т.н скрининг што подразбира редовни мамографски прегледи на одреден временски интервал на жени на одредена возраст, кои се навидум здрави, односно немаат клинички симптоми на рак на дојка.

Примарна цел на раната детекција (скрининг) е намалување на смртноста од рак на дојката, подобрување на квалитетот на животот на пациентката и намалување на потребата од радиотераписки и онколошки третмани. Поради тоа Министерството за здравство, следејќи ги препораките на Европска Унија, Светската здравствена организација, како и примерите на повеќето земји во Европа, САД, Канада и Австралија, од април 2015 година започна да спроведува организиран скрининг.

Скрининг за рак на дојка значи преглед со мамографија на навидум здрави жени на одредена возраст и одреден временски интервал со цел откривање на карцином во рана фаза. Целна популација се жени кои никогаш не направиле мамографски преглед или не направиле мамографски преглед во последните две години, а се на возраст од 45-69 години и

жени на 40-44 години со позитивна фамилијарна анамнеза. Интервалот на прегледи е две години.

Мамографски скрининг за рана детекција на рак на дојка ги следи препораките на Министерството за здравство односно Националната комисија за рано откривање на рак на дојка и воедно и препораките и насоките на Европската Унија.

Скринингот континуирано се следи со проценка на стапка на учество на поканети жени, стапка на дополнителни прегледи и детекција на рак на дојка, квалитет на опрема и персонал, со цел обезбедување квалитетно изведување на програмата.

1. Приоритети и цели

Главна цел

Детекција на рак на дојка во ран стадиум на жените во Република Северна Македонија, преку спроведување на скринингот, а следејќи ги европските препораки за спроведување на организиран скрининг.

Дополнителни цели

Подигање на свеста на жената за значењето на редовните прегледи и раното откривање на карциномот;

Зајакнување на капацитетот на здравствените установи за спроведување на скрининг во поглед на кадар и опрема; Собирање и обработка на податоци за скринингот; Контрола на квалитетот во спроведување на скринингот; Континуирана едукација и обука за технолози и радиолози и континуирана анализа на вештините на технолозите и на поставените радиолошки дијагнози;

- Проширување на скрининг програмата во мамографските центри кои што ги исполнуваат критериумите за квалитет на апаратурата и стручната подготвеност на персоналот

- Набавка на национален ПАКС систем и Софтвер за контрола на квалитет

2. Показатели на успешност

Индикатори на успешност на спроведување на главната цел се:

- број на извршени снимања
- број на поканети жени во однос на вкупниот број на жени во старостниот интервал за скрининг (45– 69 год) години и жени на (40-44) години со позитивна фамилијарна анамнеза
- број на жени кои се јавиле на преглед и на кои што им е направено снимање
- број на жени кои што се повикани на дополнителни медицински испитувања
- број на жени со позитивен наод
- број на жени со позитивен наод во ран стадиум
- Извештај за техничкиот и дијагностичкиот квалитет на сликите и радијационата доза.

3. Патека на жена во скрининг програма

1. Жената добива покана со точно одреден ден, час и место на снимање - Јавна здравствена установа. На жената и е овозможено да откаже и презакаже термин за скрининг мамографија.

2. Специјалистите радиолози преку апликацијата креираат упат за мамографија РД Z12.3 Специјален скрининг преглед за неоплазма на дојка, согласно идентификацијата и мапирањето на жени од страна на управата за електронско здравство.

3. Јавната здравствена установа да обезбеди и дефинира термини (распоред за снимање во редовното работно време) за мамографија .

4. Јавната здравствена установа да обезбеди и дефинира термини и за дополнителни прегледи и тоа ехо, биопсија, и магнет на дојка (ова се однесува на Јавни здравствени установи кои ја имаат соодветната опрема и кадар за дополнителните прегледи).

5. Јавната здравствена установа да достави еднаш во месецот однапред припремен план за работа и термини до Управата за електронско здравство и Министерство за здравство.

6. Жена на која е направена скрининг мамографија ќе добие одговор на смс. Жени кои имаат суспектен наод и на кои им се потребни дополнителни испитувања ќе бидат контактирани преку смс и телефонски од Јавната здравствена установа .

7. Јавните здравствени установи во кои ќе се вршат дополнителните иследувања од страна на специјалистите радиолози ќе креираат упати за понатамошни иследувања во однапред дефинирани термини.

8. Жените со потврден хистопатолошки наод за малигно заболување на дојка од биопсијата, во рок од една недела од изготвениот хистопатолошки наод се упатуваат на торакална хирургија со упат од специјалист радиолог, за што управата за електронско здравство креира амбуланта за жена од скрининг програмата.

9. Управата за електронско здравство ја интегрира апликацијата мој термин и скрининг здравство.

10. Мамографијата е бесплатна за жената. Скрининг мамографијата се врши со радиодијагностички упат Z12.3 креиран од радиолог од скрининг програмата и Министерството за здравство ја плаќа партиципацијата за пациентот од 80,00 денари.

Радиодијагностички упат Z12.3 ќе се користи само за жени организирани во скрининг програмата.

Жените со клинички симптоми за промени во дојка (позитивна клиничка слика) ќе бидат упатувани согласно патеката за упатување донесена од страна на Министерството за здравство.

Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Министерство за здравство ќе плаќа и услуга за жени во скрининг мамографија за неосигурено лице.

Потребните понатамошни испитувања (ехо, биопсија, магнет на дојка, бележење на дојка и галактографија) се вршат со упат креиран од радиолог во Националниот систем за електронски евиденции во здравството (Мој Термин), а партиципацијата ја плаќа жената.

11. Скрининг за жени од 45 до 69 години ќе имаат можност да се пријават на веб сајтот www.skrining.zdravstvo.gov.mk.

Во скрининг програмата за дојка може да се пријават жени на возраст од 40-44 години доколку имаат позитивна фамилијарна анамнеза.

Се воведува прашалник за жените опфатени во скрининг програма кој ќе биде електронски достапен на веб сајтот www.skrining.zdravstvo.gov.mk.

12. Јавните здравствени установи и матичните доктори треба да обезбедат и олеснат промоција на националната превентивна програма во своите простории со достапни комуникациски материјали и алатки кои се дел од превентивната програма. Тие треба да обезбедат најмалку 25% од просторот и инфраструктурата наменети за информирање и рекламирање во просториите на здравствените установи (рамки за постери, брошури, билборди, LCD дисплеи...) да бидат наменети за бесплатна промоција на националната превентивна програма за скрининг за рана детекција на рак на дојка.

4. Активности на извршители

Управа за електронско здравство

- Повикување на целната група жени, закажување на жени, креирање на одговори, мапирање на општини, креирање на корисници и ажурирање на постоечките во апликацијата скрининг, техничка поддршка на скринингот,

- Управата за електронско здравство го воспоставува системот за електронско управување со програмата за скрининг преку дефинирање, изградба, одржување и унапредување на софтверско решение. Системот е интегриран со Националниот систем за електронски евиденции во здравството (Мој Термин), систем во кој покрај податоците за пациентите, се водат податоци за сите здравствени установи и здравствениот кадар кој работи во нив. Системот е поделен во функционални модули кои ги опфаќаат сите сегменти на процесот на скрининг започнувајќи од планирање на програмата, креирање и испраќање на покани, внесување на податоци за извршено снимање, испраќање на одговори до снимените жени како и овозможување на натаможни упатувања. Преку системот се формира т.н. мамографско досие за секоја жена кое претставува основа за формирање на Регистер за скрининг,

- Управата за електронско здравство дава поддршка на Националната комисија и Министерството за здравство и во останатите сегменти, како што се уредување на веб страница, организирање на едукации, работилници и други настани поврзани со скринингот.

Цена на услуга за активности поврзани со организација на мамографски скрининг за рана детекција на карцином на дојка изнесува:

Организација на скрининг и рана детекција на карцином на дојка			
	Управа за електронско здравство	лице	Износ вкупен годишно (во денари)
1.	Техничко лице – администратор	5.000,00	200.000,00

Мамографија - снимање и интерпретација на скрининг мамографија за жени од 45-69 години и жени од 40-44 со позитивна фамилијарна анамнеза

Јавни здравствени установи- Мамографски центри

Јавните здравствени установи кои имаат мамографски кабинет опремени со дигитални мамграфски апарати се учесници во Националната програма. Во овие центри корисниците имаат улога за подготовка на целокупниот административен процес за мамографија во установата, евидентирањето на жената која е дојдена на снимање и го врши самото снимање, радиолошки технолог кој внесува медицински податоци во прашалникот и врши снимање и радиологот кој го внесува медицинскиот извештај (мислење) за снимената жена. Јавните здравствени установи се одговорни за обезбедување на услови за работа и контрола на квалитет на опремата во мамографскиот центар.

Програмата скрининг за рана детекција на рак на дојка ја спроведуваат Јавни здравствени установи кои ги исполнуваат условите во однос на простор, опрема, кадар.

Одговорен и референтен центар - ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија - Скопје

ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија како извршител ја спроведува скрининг и рана детекција на рак на дојка согласно насоките и задачите дадени од Националната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка при Министерството за здравство и во соработка со Управата за електронско здравство, со цел да ја постигне нејзината цел - намалување на смртноста кај целната популација на жени.

ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија да го следи концептот за имплементација на програмата за скрининг и рана детекција на рак на дојка и дефинираните професионални критериуми во однос на организацијата на програмата.

При спроведувањето на програмата Националната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и Институт за радиологија се водат согласно насоките и препораките на Европската Унија (ЕЦИБЦ) и Словенија.

Радиолозите да ги извршуваат задачите во редовно работно време согласно календарот на активности за секој лекар специјалист.

Радиолошкиот технолог, техничкото лице/администратор и одговорното лице за финансиско-правните работи да ги извршуваат задачите во редовно работно време.

ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија во соработка со Национална комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и Министерство за здравство, а согласно насоки и план доставен од страна на Министерство за здравство да подготви;

- прирачник за скрининг програмата.
- спроведува стандарди за работа на носителот на програмата, упатства кои се согласно Стандардни оперативни процедури (СОП). Како составен дел од нив се Протоколите и анексите кои се приложени кон упатствата на програмата,
- состави насоки и патека за преглед на жената (дијагностички и скрининг преглед), направи план за термини за скрининг мамографски преглед, скрининг ехо, скрининг биопсија, скрининг бележење и скрининг магнет на дојка,
- во соработка со Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија да ги ажурира радиолошките услуги за преглед на дојка,
- во соработка со Министерство за здравство и Лекарска Комора да го ажурира Правилникот за времетраење на радиолошки преглед на дојка,
- го известува Министерство за здравство квартално и годишно за спроведувањето на програмата

- континуирано го следи спроведувањето на програмата во ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија
- планира и развива капацитети (персонал, опрема, простории) согласно потребите за спроведување на скрининг програмата
- Врши доедукација, едукација и обука на радиолошки технолози
- Во ЈЗУ Универзитетски институт за Радиологија – Скопје ќе се вршат сите дијагностички модалитети потребни и тоа : мамографија, ехо на дојка, биопсија, предоперативно бележење, галактографија и магнет на дојка.

Начин на фактурирање на услугите - Одговорен и референтен центар - ЈЗУ Универзитетски Институт за Радиологија - Скопје

Министерството за здравство месечно ќе ги распределува средствата на здравствената установа, извршител на активностите врз основа на доставени фактури и извештаи за реализација на активностите .

Во прилог на фактурите здравствената установа има обврска да достави :

Пресметка и Месечен извештај за тимот кој ќе ги извршува активностите за што Универзитетски Институт за радиологија ќе склучи поединечни договори и поединечни договори со извршители радиолози супспецијалисти кои се дел од Национална комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и кои учествуваат во скринингот на дојка и изработката на програмата, патеки, протоколи, едукација и слично, а не се вработени во Универзитетски Институтот за радиологија.

Јавните здравствени установи во кои ќе се врши само снимање – мамографија и во кои нема да се врши интерпретација на скрининг мамографија ќе склучат спогодба со Јавната здравствена установа која ќе врши интерпретација на скрининг мамографија врз основа на член 221 од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16 и 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22 и 236/22).

Специјалисти радиолози

Во програмата се вклучени специјалисти радиолози со дополнителна едукација субспецијализација за радиодијагностика на дојка или последипломски студии поврзани со радиодијагностика на дојка.

Радиолошки технолози

Во програмата се вклучени радиолошки технолози со работно искуство и помината едукација за снимање – мамографија и се задолжени за пополнување на прашалникот за жената во скрининг дојка и административно-техничка поддршка на специјалистот радиолог.

Цена на услуга за активности поврзани со снимање и интерпретација на скрининг мамографија за жени од 45-69 години и 40-44 години со позитивна фамилијарна анамнеза изнесува:

Табела: Снимање и интерпретација на скрининг мамографија за жени од 45-69 години и 40-44 години со позитивна фамилијарна анамнеза и партиципација		
	Извршители	Единечна цена во (мкд) денари
1.	Специјалисти радиолози - интерпретација на мамографска слика	300,00
2.	Радиолошки технолози - снимање	50,00
3.	Министерство за здравство - партиципација	80,00

Министерство за здравство и Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија

Министерството за здравство од програмата ја плаќа партиципацијата за жената во износ од 80,00 денари на Јавната здравствена установа вклучена во скринингот. Скрининг мамографијата се врши со радиодијагностички упат Z12.3 креиран од радиолог.

Пропратната документација ќе биде доказ за сработеното за периодот за кој ќе се доставува фактура до Министерството за здравство и фактура за пакет на извршени услуги до Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија за осигурени лица.

Фактурата и извештајот електронски се генерира во модулот скрининг дојка.

Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

- Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија е одговорен за изработка на извештаи за резултатите од спроведениот скрининг на рак на дојка за состојбата и постигнатите резултати на програмата за рана детекција на малигни заболувања – скрининг дојка.

Тој ја обезбедува потребната професионална и логистичка (техничка) поддршка на Националната комисија за рано откривање и соодветен третман на рак на дојка во процесот на превенција на ова малигно заболување.

- Информатичкиот систем на Управата за електронско здравство (УЕЗ) собира и генерира специфични податоци, и обезбедува сеопфатна информатичка поддршка која е на располагање на Институтот за јавно здравје во спроведувањето на неговите активности во рамките на скрининг програмата.

- Податоците од јавните здравствени установи каде се изведува мамографија, ја образуваат основата на електронската база на релевантни податоци произлезени од програмата за скрининг на дојка која УЕЗ постојано ја надградува со нови кои во континуитет се генерираат во нив.

Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија изготвува годишен извештај во тековната година за Скрининг за превенција и рано откривање на рак на дојка спроведен во претходната година.

Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија податоците од спроведениот скрининг ги обезбедува од Управата за електронско здравство. Годишниот извештај се изготвува најдоцна до месец јуни 2023 година со анализа за состојбата од 2022 година. Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, Годишниот извештај го доставува до Националната Комисија на разгледување.

Годишниот Извештај се објавува на Веб страната на Министерство за здравство.

Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија - Обезбедување на квалитет и контрола

Квалитетот на Програмата за скрининг во една земја зависи од високиот квалитет на секој чекор на организираниот скрининг.

Постоечката Европска директива (2013/59/ЕУРАТОМ) и зголемениот фокус за безбедноста на пациентите во меѓународните упатства и регулативи ја наметнува потребата од Системите за следење на дозата и Системите за управување со дозите (DMS), воведени во радиолошките одделенијата за медицинска радиолошка дијагностика во повеќе земји во Европа и светот.

Обезбедување на квалитет на мамографската постапка на национално ниво

Барања за обезбедување на квалитет на мамографските постапки меѓу другото потребно е да опфаќаат:

- Скрининг мамографијата задолжително да се изведува со дигитална мамографска техника со висок квалитет на радиолошка слика, добра визуелизација, дополнителна дообработена слика, а добиените мамограми да овозможат добра дијагностика и на мали лезии во дојката,
- Системот што се користи во дигиталната мамографија мора да содржи и автоматска контрола на изложеноста на зрачење со цел апаратот да го испорача оној износ на радијациона доза кој што е најсоодветен за дадена големина и за даден тип на дојки. Истиот треба да ги задоволува дозните ограничувања, односно, националните дозни референтни нивоа.

Воведување на Систем за Обезбедување на квалитет

Започнува со одредување и купување на соодветна опрема која исполнува одредени стандарди и истата пред клиничка употреба треба да биде тестирана со направени тестови за: а) Критични испитувања за правилната инсталација на уредот и неговата безбедност за

персоналот и пациентите, б) Тестови за прифатливост (acceptance tests) дека апаратот ги исполнува зададените параметри декларирани од страна на производителот и в) Дополнителни тестови за пуштање во рутинска работа од страна на овластен технички сервис или обучен медицински физичар а со цел да се утврди дека уредот е спремен за започнување со клиничка рутинска работа.

Со истиот се утврдува дали опремата ги исполнува критериумите согласно со воспоставените стандарди и согласно со производителовата декларација за уредот, квалитет на сликите и испорачаната доза, односно безбедност за пациентот и ангажираниот техничкиот персонал. Ова се однесува како на апаратите за мамографија така и на придружната опрема, фантомите и др. кои мора да бидат сертифицирани.

Воведување на систем за Контрола на квалитет кој треба да осигури дека :

Мамографската апаратура овозможува најдобра можна слика со најниски можни дози на зрачење, согласно принципите на ALARA,(Оптимизирање на мамографската апаратура), која се изведува: редовно; после зафати за редовно одржување и после извршени поправки на системот.

Се изведуваат редовни тестови за контрола на квалитет на уредот по даден протокол, вклучително и снимање на фантом најмалку еднаш неделно, од страна на радиолошкиот технолог и физичар со специјализација по медицинска физика.

Согласно член 7 од Правилникот за начинот и роковите на испитување на изворите на јонизирачко зрачење, мерење на изложеноста на пациентите при дијагностички и терапевтски постапки, водење на евиденција и поднесување на извештаи („Службен весник на Република Македонија” бр. 126/10), мерењето на изложеноста на пациентите при дијагностички и терапевтски постапки се врши преку мерење на дозата со соодветни мерила (дозиметри, dose area product meters и сл.) или проценка на дозата согласно параметрите кои се користени при постапката (вид и енергија на зрачењето, време на изложување на пациентот, јачина на струјата, проекција на снимањето, број на дијагностички или терапевтски постапки и сл.)

- Обработката на податоците од редовните мерења на зрачните дози, контрола на квалитетот на слика, перформансите на апаратите, техниката на снимање и слично, ќе се врши со напредна компјутерска технологија по обезбедување на истата, со софтвер кој што автоматски ќе ги собира и следи овие параметри (Dose Tracking and Management System) кој ќе овозможува централен технички мониторинг на квалитетот на програмата за скрининг на ракот на дојка, контрола на квалитетот на апаратите, зголемена стабилност, сигурност и квалитет на слика и контрола на дозите,

- деталните информации обезбедени од софтверот за мониторинг на дозата имаат цел да овозможат најдобар можен квалитет на сликата, притоа минимизирајќи ја изложеноста на радијација на пациентот преку оптимизација на мамографските уреди како однос од најдобра можна слика со најмала можна доза,

- По набавка на софтвер ќе се следат параметрите на мамографските апарати како дел од редовната контрола на квалитет.

- Обезбедувањето на Системите за следење на дозата како алатка за управување со квалитетот ќе се овозможи :

- Евалуација на перформансите во реално време и повеќе параметри.

- Споредба на процедурата со дозите испорачани со други процедури со ист опис на студијата или за иста анатомска област.

- Брза корекција со поттикнување на промена на погрешните параметри за стекнување.

- Соодветните предупредувања може автоматски да се произведуваат, за да може брзо да се одлучува за стратегии за подобрување.

- Добиените информации од софтверот за мерење и следење на зрачните дози дополнително ќе се евидентираат во посебен протокол утврден со државната програма за обезбедување квалитет за мамографски скрининг која треба да биде изработен од страна на стручни лица (радиолог, технолог, физичар со специјализација по медицинска физика а по насока на Националната комисија за скрининг борба против ракот на дојка, и истиот треба да биде усвоен од Министерството за здравство

- со помош на добиени оподатоци ќе се изготвуваат месечни, квартални или 6 месечни извештаи,

- годишни тестирања на апаратурата во мамографските центри, процена на квалитетот на сликите и дозите на пациентите ќе бидат изведувани од страна на стручен тим од Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија,
- Дневни и седмични тестирања ќе ги изведуваат радиолошките технолози во мамографските центри и податоците од истите ќе се превземаат директно електронски со помош на софтвер кој треба да биде озбеден за потребите на Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија за понатамошна обработка и анализа и изготвување на извештаи.
- Најмалку еднаш годишно, се вршат годишни контроли, по утврден протокол за контрола на квалитет, контролата ја спроведува медицински физичар, специјално обучени од областа на контрола на квалитетот на мамографијата заедно со радиолошки технолог и радиолог,
- Задолжителна е контрола и на квалитетот на мониторите при што интензитетот на светлината во просторијата мора да биде строго ограничен. Ова се однесува и на мониторот за радиолошкиот инженер и на мониторот на радиологот,
- Дополнително може да се инсталира и софтвер за следење на перформансите на мониторите на кои што се анализираат сликите – мамограмите,
- Контролата на квалитет и регистрирање на дозите на пациент – контрола на квалитет на слики и мамоматите ја вршат медицински физичар од Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија – Скопје и по потреба во текот на годината во контролата се вклучуваат и специјалист радиолог и радиолошки технолог.

Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје,

- Спроведува евалуација на скрининг програмата за рак на дојка - анализа за квалитет на имплементација на скринингот за рак на дојка. Евалуацијата се однесува на:
- а) годишно прикажување на динамичките промени во имплементацијата на скрининг програмата за рак на дојка;
- б) укажување на состојбата со клучните индикатори;
- в) следење состојбата со скринингот во однос на претходниот период, укажување на слабостите и давање на препораки .
- Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, евалуацијата на скрининг програмата за рак на дојка ја поднесува во печатена и електронска форма.
- Евалуацијата со анализа на состојбата од 2022 година, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, ја доставува до Националната Комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка на разгледување.
- Евалуацијата со анализа на состојбата од 2022 година, Министерство за здравство ќе ја објави на својата Веб страна и Веб страна на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје.

Институт за патологија – Скопје

Институт за патологија спроведува јавна набавка за тестови за анализа на материјал од биопсија. Резултатите од биопсијата – хистопатолошкиот наод се внесува во Националниот систем за електронски евиденции во здравството (Мој Термин)

5. Финансирање на активностите и извршители

Р. Б	Активности	Извршители	Обем на активно ст	Цена по услуга	Вкупно (во денари)
1.	Организација на скрининг програма дојка	Министерство за здравство и Управа за електронско	1,00	200.000,00	200.000,00

		здравство			
2.	Евалуација анализа на програмата за рана детекција и скрининг на рак на дојка за 2022-годишно	Институт за Епидемиологија и Биостатистика – Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1,00	200.000,00	200.000,00
3.	Мамографија- читање, снимање - скрининг за жени од 45-69 и 40-44 години со позитивна фамилијарна анамнеза и партиципација	Референтен Центар- Јавна здравствена установа- Универзитетски институт за радиологија - Скопје и ЈЗУ - мамографски центри	1,00	8.000.000,00	8.000.000,00
4.	Обезбедување на професионална и логистичка поддршка на Националната комисија за скрининг и рана детекција на рак на дојка и Министерство за здравство	Референтен Центар- Јавна здравствена установа Универзитетски Институт за Радиологија – Скопје , Национална Комисија и Министерство за здравство	1,00	2.000.000,00	2.000.000,00
5.	Изработка на Годишен извештај за резултатите од спроведениот скрининг за 2022	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1,00	100.000,00	100.000,00
6.	Контрола на квалитет на мамографски центри во јавно здравствени установи	Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија	1,00	570.000,00	570.000,00
7.	Набавка на тестови за анализа на биопсии од суспектни лезии добиени од скринингот	Институт за патологија – Скопје	1,00	400.000,00	400.000,00
8.	Набавка на тестови за анализа на биопсии од суспектни лезии добиени од скринингот долг од 2022	Институт за патологија - Скопје	1,00	100.000,00	100.000,00
	Вкупно :				11.570.000,00

6.Следење на реализација на Програмата

- Следење на спроведувањето на оваа програма, ја врши Министерство за здравство во соработка со Национална комисија за рана детекција и скрининг на рак на дојка на Република Северна Македонија.

- Годишен извештај за програмска и буџетска реализација на оваа програма, најдоцна до крајот на јуни 2024 година, го потготвува Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија и истиот се објавува на веб страната на Министерството за здравство. Извршителите на активности во текот на годината доставуваат извештаи на барање на Националната комисија за рана детекција и скрининг на рак на дојка и Министерство за здравство.

III. Скрининг за рана детекција на рак на дебело црево

Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гастроентерохепатологија, Управата за електронско здравство и Министерство за здравство врз основа на базата на податоци ќе подготват акциски план за скрининг на рак на дебело црево. Акциски план со предвидени активности и фази за успешно отпочнување на скринингот за ракот на дебелото црево и опремување на простории за кабинетот за колоноскопија.

Финансирање на активностите и извршители

Р.Б	Активности	Извршители	Обем на активност	Цена	Вкупно (во денари)
1.	Акциски план со предвидени активности и фази за успешно отпочнување на скринингот за ракот на дебелото црево и опремување на простории за кабинетот за колоноскопија.	Јавна здравствена установа Универзитетска клиника за гастроентерохепатологија, Управа за електронско здравство и Министерство за здравство	1,00	200.000,00	200.000,00

Начин на фактурирање на услугите - ЈЗУ Универзитетска Клиника за гастроентерохепатологија – Скопје. Во прилог на фактурите здравствената установа има обврска да достави: пресметка и извештај за спроведените активностите, договори за јавна набавка и фактури.

IV. Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб - Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје

Националните студии за малигни заболувања за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб во Република Северна Македонија преставуваат аналитички студии пресек (cross sectional studies). Анализата во секоја од овие национални студии го опфаќа периодот 2014-2022 година, а се однесува на морталитетните и морбидитетните податоци за секој од овие типови на рак (рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на хепар), обработени со соодветни статистички методи во програмата SPSS for WINDOWS.

Националните студии за малигни заболувања за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб во Република Северна Македонија обезбедуваат:

а) увид во инциденцијата и преваленцијата на секој од овие типови на рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб во Република Северна Македонија, како и анализа на сигнификантноста на разликите во појавата и смртноста од овие заболувања по години и региони; б) согледување на меѓусебната поврзаност на одредени показатели на користење на здравствените услуги на пациентите со овие типови на рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб и датумот на прва дијагноза, број на специјалистички прегледи, болничко лекување, должина на

хоспитализација, оперативни интервенции, радиографски испитувања, итн.) со регионалната распределба, како и во однос на возрасната група, живот во градска/ селска средина итн. Добиените податоци од Националните студии за малигни заболувања за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб во Република Северна Македонија имаат за цел: а) да ја престават реалната состојба со морбидитетот и морталитетот од овие заболувања; б) да укажат на местата за подобрување на системите за следењето на секое од овие заболувања како и да посочат за начините за подобрување на точното евидентирање на овие заболувања во потврдите за смрт; в) градење на традиција на континуирано годишно публикување на вакви Национални студии, согласно препораките на WHO, ECDC и CDC за научно следење и толкување на малигномите како здравствен проблем, со цел профилирање на нашата земја во областа на научното следење и споредба на состојбата со овие заболувања со другите земји; г) укажување на начините/системските активности за подобрување на превенцијата. Извор на податоци за Националните студии за малигни заболувања за на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб во Република Северна Македонија се единствените бази за морбидитетни податоци на Управата за електронски евиденции во здравството – Мој Термин, и на морталитетни податоци на Државниот завод за статистика. Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, изготвените Национални студии ги поднесува во печатена и електронска верзија. Со цел за достапност на овие научни студии, за истражувачки, академски, здравствено-политички и информативни цели, Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика ќе изработи своја веб страна која ќе се одржува годишно. Овие национални студии ќе се каталогизираат од страна на Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје, Скопје. Националните студии ќе се објават на веб страната на Министерството за здравство и на веб страната на Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје.

Финансирање на активностите и извршители

Р.Б	Активности	Извршители	Обем на активност	Цена по услуга (во денари)	Вкупен буџет (во денари)
1.	Изработка на Национална студија за рак на дојка во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	160.000,00	160.000,00
2.	Изработка на Национална студија за рак на матка во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	160.000,00	160.000,00
3.	Изработка на Национална студија за рак на простата во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	160.000,00	160.000,00
4.	Изработка на Национална студија за рак на дебело црево во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	160.000,00	160.000,00

5.	Изработка на Национална студија за рак на црн дроб во Република Северна Македонија	Институт за Епидемиологија и Биостатистика со медицинска информатика – Медицински факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје	1	160.000,00	160.000,00
ВКУПНО					800.000,00

Начин на фактурирање на услугите - Институтот за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика при Медицинскиот факултет при Универзитетот Св. Кирил и Методиј – Скопје. Во прилог на фактурите има обврска да достави : пресметка и извештај за спроведените активностите.

V. АКТИВНОСТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНА ДИЈАГНОСТИКА НА РАК НА ЦРН ДРОБ ВО РАМКИТЕ НА НОВООТВОРЕНИОТ ЦЕНТАР ЗА БОЛЕСТИ НА ЦРН ДРОБ

JЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија од 2021 година активно е вклучена во реализација на единствена национална стратегија, со развивање на програма за превенција и рана дијагностика на хепатоцелуларниот карцином во рамките на Центарот за болести на црн дроб.

Во рамките на европскиот план за борба против ракот, посебен акцент беше ставен на хепатоцелуларниот карцином како трета најчеста причина за смртност од малигна болест во светот, со што беше покрената иницијатива за активно вклучување на сите засегнати страни кои ќе превземат активности кон превенција, дијагностика и справување со целокупниот третман на хепатоцелуларниот карцином, што резултираше со потпишување на „1^{ва} Национална Декларација за рак на црниот дроб како дел од Европскиот план за борба против ракот“ во јули 2021 година.

Во Програмата за рана детекција и скрининг на малигни заболувања за 2022 година, беа обезбедени средства за набавка на тестови за рана детекција на НСС (PIVKA II тестови) на ГЕХ Клиника, со што активно се реализираат активностите за превенција и рана дијагностика на рак на црн дроб. Набавката на овие тестови ќе продолжи и во 2023 година.

Исто така, од страна на Етичката комисија за истражување на луѓе при Медицински Факултет, Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, на 22.12.2022 беше дадено одобрение за започнување на проект со наслов: “Мерки за рана детекција и дијагноза на хепатоцелуларниот карцином - една од иницијативите за реализација на европскиот план за борба против ракот”.

Овој проект ќе се реализира во рамките на следните три години на JЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија и во него ќе бидат вклучени пациенти со хронична црнодробна болест во стадиум на стеатофиброза (F1-F3) и цироза од различна етиологија (алкохолна и неалкохолна етиологија на болеста на црниот дроб, вирусна етиологија, метаболопатија, автоимуна етиологија, непозната етиологија итн.), како и пациенти со хронични вирусни хепатити В и С. Примарна цел на проектот е рана детекција на хепатоцелуларниот карцином во стадиум на болеста кога терапевтските можности се реалност, а со тоа ќе влијаеме кон продолжување на животниот век на оваа група пациенти. Центарот за болести на црн дроб е надлежен како за превенција на појава на хепатоцелуларен карцином лекувајќи ги соодветно сите пациенти со хронична црнодробна болест, така и за негова рана детекција. При детекција на мал нодус во црниот дроб суспектен за НСС, ќе учествуваме во негова дефинитивна дијагноза и со контрастно засилена ехотомографија, како и со биопсија на соодветната промена на црн дроб. Дијагнозата ќе биде дополнета и со следење на серумските туморски маркери (AFP и PIVKA II).

Во случај на дијагностициран хепатоцелуларен карцином како терапевтски модалитет кој може да се изведува на нашата клиника е и микробранова аблација (MWA). Врз основа на системот за стадиум на рак на црниот дроб (BCLC-Barcelona Clinic Liver Cancer), MWA се применува за третман на пациенти кои имаат многу рана (Фаза 0) и рана фаза (Фаза А) на болеста. Пациенти кои припаѓаат на Child-Pugh класа А или Б и имаат три или помалку НСС нодуси ≤3 cm се погодни за MWA. Овој модалитет на лекување може да се проектира во текот на следната 2023 година.

Со сите овие активности, Клиниката за Гастроентерохепатологија заедно со Министерството за здравство, учествуваат во активно спроведување на националниот план за превенција и контрола на црнодробниот карцином, а во согласност со Европскиот план за борба против ракот.

Финансирање на активностите и извршители

Р.Б.	Активност	Извршител	Износ (во денари)
1	Набавка на тестови за рана дијагностика на рак на црн дроб	ЈЗУ Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија	500.000,00
	Вкупно:		500.000,00

Јавната здравствена установа Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија спроведува јавна набавка на тестови за анализа на рак на црн дроб.

Јавната здравствена установа Универзитетска Клиника за Гастроентерохепатологија подготвува и извештај со анализа за состојбата .

VI. Финансиски средства за Програма за рана детекција и скрининг на малигни заболувања во Република Северна Македонија за 2023 година

Р.Б	Активности	Финансиски средства (во денари)
1.	Скрининг за рана детекција на рак на грло на матка	10.500.000,00
2.	Скрининг за рана детекција на рак на дојка	11.570.000,00
3.	Скрининг за рана дертекција на рак на дебело црево	200.000,00
4.	Национални студии за рак на дојка, рак на простата, рак на матка, рак на дебело црево и рак на црн дроб	800.000,00
5.	Активности за превенција и рана дијагностика на рак на црн дроб во рамките на новоотворениот центар за болести на црн дроб	500.000,00
	ВКУПНО:	23.570.000,00

Вкупните средства за реализација на оваа програма изнесуваат 23.570.000,00 денари. Оваа програма ќе се реализира во рамките на средства обезбедени од Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година. Неизмирените обврски кон извршителите за 2022 година ќе бидат исплатени во тек на 2023 година во висина од 2.000.000,00 денари.

VII. Доставување на извештаи и рокови

Распределбата на средствата од оваа програма, ќе ја врши Министерството за здравство кон извршителите на активностите, врз основа на доставени фактури изготвени според приложените формати за изготвување на фактури, со уредно пополнети наративни извештаи за имплементација на активностите, преглед на трошоци, изјава за потврда на спроведените активности и точноста на доставените податоци во извештајот, фактура, докази за извршена набавка, договори и друга документација.

VIII. Оваа програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“.

Бр: _____
_____ 2023 год.

С к о п ј е

ПРЕТСЕДАТЕЛ
НА ВЛАДАТА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА,

Д-р ДИМИТАР КОВАЧЕВСКИ